

TRISTOPEDESETA OBLJETNICA ROĐENJA IVANA PAŠTRIĆA PROSLAVLJENA U RIMU

26. listopada 1986. misom na hrvatskom u 18 sati proslavljena je u crkvi sv. Jeronima u Rimu 350. obljetnica rođenja Ivana Paštrića. Rektor Hrvatskoga papinskog zavoda sv. Jeronima u Rimu mons. dr. Ratko Perić održao je tom prigodom ovaj govor:

„Ovdje, u ovoj svetojeronimskoj crkvi, pokraj glavnog oltara, gdje svijetli ova uskrсна svijeća, nalazi se mramorna ploča podignuta u čast trojice uglednih Hrvata, među kojima je i don Ivan Paštrić, Splitsanin, teolog i akademik, nekoć predsjednik Bratovštine sv. Jeronima u Rimu. Tekst koji se odnosi na svećenika don Ivana u hrvatskom prijevodu glasi: „Opatu Ivanu Paštriću, Splitsaninu/ isluženu profesoru dogmatske teologije/ na Urbanovu kolegiju za širenje vjere/ osnivaču Akademije koncilâ/ urešenu svakovrsnim znanjem i stranim jezicima/ umro 20. ožujka 1708.“¹ Tu je ploču, po odobrenju Bratovštine sv. Jeronima od 2. kolovoza 1739, podigao prepošt hrvatskog Kaptola Juraj Jurjević (Giorgiceo), također Splitsanin.

Jučer - 25. listopada 1986 - u Splitu je na Teologiji održan znanstveni skup o Paštriću, hrvatskom crkvenom učenjaku, u povodu 350. obljetnice njegova rođenja. Učinilo nam se zgodnim obilježiti tu obljetnicu i ovdje u Rimu pokraj grobne ploče toga duhovnog velikana, važna i za domovinu i domaću Crkvu. Stoga iznosimo nekoliko bitnih podataka o njegovu životnom putu, radu i duhovnom liku.²

1 Izvorne riječi na spomen-ploči u crkvi sv. Jeronima:

JOANNI ABB: PASTRITIO SPALATENSI
IN COLLEGIO URBANO DE PROPAGANDA FIDE
THEOLOGIAE POLEMICAE LECTORI EMERITO
ACADEMIAE DE CONCILIIIS INSTITUTORI
OMNIGENA ERUDITIONE EXOTICISQ: LINGUIS ORNATISS:OB: XIII. KAL. APRIL: MDCCVIII.

2 Za ovaj pregled služio sam se radovima dr. I. GOLUBA, među kojima osobito ističem: *Ivan Paštrić, Prinosi za životopis Ivana Paštrića (1636-1708)*, Poljički zbornik, Zagreb, 1968, br. 1, str. 205-230; *Rukopisna ostavština Ivana Paštrića u Vatikanskoj knjižnici (Fondo Borgiano Latino)*, Arhivski vjesnik, Zagreb 1968/69, br. XI-XII, str. 405-427; *Rad Ivana Paštrića na izdavanju glagoljskih liturgijskih knjiga*, Slovo, Zagreb, 1971, br. 21, str. 377-387; *Ivan Paštrić i njegovi suvremenici*, Kačić, Split, 1971, br. 4, str. 161-169; *Ivan Paštrić, znanstvenik i književnik (1636-1708)*, Filologija, Zagreb, 1979, br. 9, str. 85-100.

I. Životopisni podaci

Ivan Paštrić rođen je u Poljicima. Nije nam poznat dan njegova rođenja, ali znamo da je kršten 15. lipnja 1636.

Dak u Veneciji (1644-1648). Kao osmogodišnjak Ivan je došao u Veneciju po želji svoga starijega brata Jeronima, svećenika. Tu je kao dječak služio u Zavodu za katekumene, gdje je ravnatelj bio njegov brat, koji mu je omogućio pouke u hebrejskom i grčkom jeziku. Njegovi prirodni talenti nisu mogli ostati neprimijećeni.

Srednjoškolac i student u Rimu (1648-1654). Na preporuku nekih plemića iz Venecije, Ivan je poslan na daljnje školovanje u Rim sa željom da se po završetku studija vrati u Mletke. Stipendirala ga je Kongregacija za promicanje vjere. Smjestila ga je u Zavod za novoobraćenike i prekomorce, među kojima je bilo i Hrvata. U tom je Zavodu proboravio šest godina. Pohadao je tečaj humanističkih znanosti, logike, retorike, fizike i metafizike. U hebrejskom mu je jeziku bio učitelj glasoviti hebrejist Giulio Bartolucci, autor djela *Bibliotheca magna rabbinica* (Rim, 1675-1683), kojoj će kasnije sam Paštrić biti službeni ocjenitelj. Osim njega, Paštrić je za učitelja imao i don Ivana Nichea (Nikića ili Nikičevića), Hercegovljanina iz Boke Kotorske. Svoje je školovanje u Zavodu neofita Paštrić okrunio doktoratom iz filozofije.

Bogoslov (1654-1659) i svećenik. Po odluci Kongregacije za širenje vjere Paštrić je iz Zavoda novoobraćenika prešao u Grčki zavod sv. Atanazija, gdje je završio teološki studij i usavršio se u grčkom jeziku. *Bogoslovne zaključke*, tj. doktorsku tezu, javno je branio u crkvi sv. Atanazija u nazočnosti dvojice kardinala Barberinija i drugih visokih dostojanstvenika. Za dakona je zaređen 3. lipnja 1659. u Rimu, a malo kasnije - ne znamo točno ni datum ni mjesto - zaređen je za prezbitera.

Profesor filozofije (1659-1669). Nakon svećeničkog redjenja, umjesto da se vrati u Veneciju, odakle je bio poslan, postavljen je za profesora filozofije i nekih teoloških disciplina u Urbanovu zavodu za širenje vjere. Istodobno je radio u tiskari Propagande. Njegova darovitost i marljivost otvorile su mu daljnji znanstveni uspon.

Profesor dogmatike (1669-1700). Kongregacija za širenje vjere povjerila mu je najvažniju i najugledniju profesorsku katedru u Zavodu, da predaje dogmatsku odnosno polemičku - kako su je tada zvali - teologiju. Naslijedio je Olivera Plunketa, koji je imenovan nadbiskupom i primasom Irske, a kasnije je proglašen blaženikom. Na tu je stolicu Paštrić došao u svojoj 33. godini života, što je znak njegove iznimne sposobnosti, i s nje je naučavao 31 godinu, sve do umirovljenja 1700. godine.

Osnivač Akademije koncilâ (1671). Bio je utemeljitelj i doživotni ravnatelj Akademije koncilâ, koja se bavila proučavanjem općih koncila s bogoslovnog i pravnog gledišta te promicala crkvenu predaju i teološku misao.

Apostolski pisac hebrejskog. Za pontifikata pape Inocenta XI. (1676-1689) bio je imenovan „apostolskim piscem hebrejskog jezika u Vatikanskoj knjižnici“, nasljednikom svoga učitelja Bartoloccia. Na to se mjesto birao doista sposoban i vrijedan stručnjak.

Akademik „Arkadije“ (1691-1708). Bio je suosnivač i doživotni član Akademije „Arkadije“, koja je išla za tim da obnovi izvorni književni izraz zasjenjen baroknim premazom. Arkadija je nazvana po pastirskoj pokrajini Arkadiji u Grčkoj, a članovi su joj se nazivali „pastirima“ i primali nova imena. Paštrića su tako prozvali Ergino Parorio. Po sudu njegovih suvremenika, Paštrić je bio jedan od viđenijih članova Akademije.

Prefekt studija, opat i nadarbenik. Po svoj prilici nakon umirovljenja Paštrić je imenovan prefektom studija u Urbanovu zavodu, jer se na toj službi nalazi još 1705. godine. Odlazeći u mirovinu imenovan je opatom opatije sv. Marije de Casa Nova i nadarbenikom nekih crkvenih dobara u padovanskoj biskupiji.

Jezikoslovac. Osim svoga materskoga hrvatskog - tada zvanog ilirskog - jezika Paštrić je izvrsno poznao još i talijanski, francuski, staroslavenski, arapski, latinski, grčki i hebrejski. Iz hebrejskog je napisao i gramatiku *Grammatica Ebraica*, koja nam je sačuvana u rukopisu.

Svestran učenjak. U vrijeme svoje profesorske službe napisao je, ali, nažalost ne i objavio, na tisuće stranica. U Vatikanskoj knjižnici nalazi se više od 70 svezaka - rukopisnih - njegovih studija, školskih skripata, stručnih odgovora, članaka i recenzija. Bavio se problemima s područja filozofije i filologije, medicine i biologije, politike i poezije, prava i matematike, liturgike i dogmatike, Biblije. Samo iz židovstva ima oko 70 rukopisnih samostalnih radova. Godine 1706. izišlo mu je tiskom djelo *Patenaee argenteae mysticae*.

Dopisivao se s uglednim ljudima svoga vremena kao što su bili: filozof Leibnitz, kardinali Barbarigo, Casanate, Albani (kasniji papa Klement XI), Lambertini (kasniji papa Benedikt XIV).

II. Paštrićev rad za dobro domovine

Ivan Paštrić nije samo natprosječni učenjak od kojega je imala izravnu i osobitu korist Kongregacija za širenje vjere, odnosno Sveta Stolica, nego se on posebno i zdušno zalagao i za svoju vlastitu domovinu. Važna su mu djela u korist Crkve među Hrvatima.

- Uredio je glagoljski brevijar *Časoslov rimski slavinskim jezikom*. Priredivao ga je oko dvije godine i objavio 1688.

- Priredio je glagoljski misal *Missale Romanum Slavonico idiomate* 1706, dopunivši time Misal Rafaela Levakovića iz 1631.

- Napisao je solidnu studiju o glagoljici s ovim podugačkim naslovom: *De Missalis, Breviarii Illyrici Romani et similibus divinarum officiorum origine, caractere, continuatione, scriptione, impressione, usu et locis ac modo intelligendi scripta et impressa, officiaque noua uertendi* (Podrijetlo, značaj, produženje, pisanje, tiskanje, upotreba i mjesta hrvatsko-rimskog misala i brevijara te sličnih časoslova, način razumijevanja napisanoga i tiskanoga te prevodenja novih služba).

- Predsjednik Bratovštine (1706-1708). Članom Bratovštine sv. Jeronima postao je u veljači 1706, a već u srpnju preuzeo je predsjedničko mjesto na kojem je ostao do svoje

smrti. Dan njegove smrti općenito se preuzima sa spomen-ploče u crkvi svetog Jeronima: „XIII Kal: April: MDCCVIII“, tj. 20. ožujka 1708. Međutim, u Arhivu Hrvatskoga zavoda sv. Jeronima čitamo da je bio živ još u travnju iste godine.³

- Darovao je vlastitu knjižnicu splitskom sjemeništu. Dapače, na želju nadbiskupa splitskog Stefana Cosmia Paštrić je poslao i svoj portret, ispod kojega je nadbiskup dao napisati stih: „Disce, puer, virtutem ex me, verumque laborem“ (preinačivši onu poznatu latinsku: Disce, puer, virtutem ex me, fortunam ex aliis).

III. Paštrićev duhovni lik

Iz dosad objavljena materijala o Paštriću lako je uvidjeti da je njegovu visokom stupnju izobrazbe odgovarao vrlo visok stupanj duhovnosti, kršćanske i svećeničke. Evo dva-tri primjera. Njegov dobar poznavatelj I. Golub za njega kaže da je bio „istinski dobar... i izuzetno skroman“.⁴ A do toga je suda došao na osnovi svjedočanstva Paštrićevih suvremenika, osobito njegova prvog životopisca G. M. Perrimezzia, koji o njemu veli da je bio „tako skroman i ponizan, tako ne zauzet za sebe samoga, da onaj koji ga uopće ne bi poznao, vidjevši ga, mogao bi ga smatrati svim drugim samo ne onim što je bio“.⁵

Paštrić je bio čovjek silne energije i duboka osjećaja odgovornosti u bilo kojoj službi koja mu je povjerena. O njemu isti Perrimezzi kaže da bi „svojski i neumorno prionuo da ispuni svoju dužnost i zavrijedi uvijek veće stvari, malo mareći da ih postigne“.⁶

Paštrićev duhovni karakter osobito se razabire iz njegove korespondencije s kardinalom Grgurom Barbarigom, padovanskim biskupom, kasnijim svecem. Barbarigo je od Paštrića tražio savjete i na području duhovnosti i na području moralnog odgoja sjemeništara. „Ja sam ovdje - piše Barbarigo Paštriću - „i trudim se da bih dobro odgojio mladež u sjemeništu. Molite Boga da mi dade onog duha i one revnosti kojim je ispunio Vaše gošpodstvo“.⁷ Ako dakle jedan svetac Barbarigova formata želi Paštrićeve duhovnosti i revnosti, bit će da je to Paštrić posjedovao u zamjetnu stupnju.

Spomenimo također činjenicu da prihvaćanje predsjedničke uloge u Bratovštini sv. Jeronima pod stare dane i darivanje vlastite knjižnice splitskom sjemeništu odaju Paštrićevu požrtvovnu i darežljivu dušu.

(Na kraju, bilo bi vrlo poželjno čitati kakvu magistarsku radnju o Paštrićevu duhovnom profilu svećenika, odgojitelja, učitelja i znanstvenika.)

3 Arhiv Papinskoga hrvatskog zavoda sv. Jeronima u Rimu, *Decreti delle Congregazioni*, 1708-1739, br. 12, str. 2, pod nadnevkom 15. travnja 1708. čita se ova rečenica: „Essendo questa la Domenica in Albis nella quale i nostri Statuti ordinano la noua creazione delli Officiali, e trovandosi graue. te amalato il nostro Sig. re Presidente Abbate Pastrizio...“

4 I. GOLUB, *Ivan Paštrić, znanstvenik i književnik (1636-1708)*, Filologija, Zagreb, 1979, br. 9, str. 96.

5 G. M. PERRIMEZZI (Arcandro Condileo) napisao je o I. Paštriću kratak životopis u G. M. CRESCIMBENI, *Notizie istoriche degli Arcadi*, Roma, 1720, sv. II, str. 146-153; citat na str. 152; prijevod I. Goluba, *nav. članak*, str. 96.

6 *Ondje*, str. 150; I. GOLUB, *nav. čl.*, str. 90.

7 S. SERENA, *Quarantadue lettere del Cardinale Beato Gregorio Barbarigo a Giovanni Pastrizio*, Padova, 1938, str. 6. Prijevod I. GOLUBA, *Ivan Paštrić i njegovi suvremenici*, Kačić, Split, 1971, br. 4, str. 166.

Zaključak

Iz ovoga kratkog pregleda života i rada očito je koliko je Paštrić uložio marljivosti u razvijanju svojih naravnih i duhovnih talenata na raznim područjima ljudskog znanja i zanimanja. Veći dio svoga vijeka - 41 godinu - proveo je na profesorskoj katedri u Urbanovu zavodu za širenje vjere. Svoje je darove znao iskoristiti ne samo u službi Kongregacije za promicanje vjere, prema tome za opću Crkvu, nego i na dobro vlastitoga naroda i crkvene zajednice. Pokazao je veliko razumijevanje prema vlastitoj domovini iz koje je potekao, prema narodu kojem je pripadao i prema vlastitom jeziku kojim je govorio.

Kad je 1739. bila riječ o tome da se postave ove mramorne ploče kraj oltara, koje je želio na vlastiti trošak izraditi tadašnji prepošt Kaptola Juraj Jurjević (Giorgiceo), i to Franji Jurjeviću s desne strane, a Ivanu Luciću, Stjepanu Gradiću - kojega smo se sjetili prije tri godine u povodu 300. obljetnice njegove smrti⁸ - i Ivanu Paštriću, članovi Bratovštine nazivaju tu četvoricu „svijetlim nacionalnim ličnostima“ (illustri soggetti nazionali) čije će spomen-ploče „povećati ukras i sklad u novoj ogradi i diku naciji s dostojnom uspomenom na navedene sunarodnjake koji su kao bivši predsjednici naše Bratovštine uvelike pridonijeli svojom budnošću i pažnjom u korist ovoga svetog mjesta”.⁹

Radosni smo i Bogu zahvalni što je u našoj povijesti postojao takav velikan duha kao što je Paštrić, i ujedno smo dužni njegov život i djelo proučavati i osvjetljavati. Marljivi istražitelji koji bi zahvaćali iz njegova opsežnog rukopisnog materijala mogli bi uvelike obogatiti našu suvremenu bogoslovnu i duhovnu znanost.

8 Usp. S. KRASIĆ, *Stjepan Gradić*, Crkva na kamenu, Mostar, 1983, br. 6-7, str. 19.

9 Arhiv Papinskoga hrvatskog zavoda sv. Jeronima, *Decreti*, 1708-1739, br. 12, str. 372, pod nadnevkom 2. kolovoza 1739; „... dette due lapidi... piuttosto accresceranno ornamento e simetria alla nuova Ballaustrata e decoro alla Nazione colla degna memoria delli sudd. Nazionali, che tutti e quattro già Presidenti della n.ra Congreg. anno contribuito di molto colla loro vigilanza ed attenzione a vantaggio del n.ro luogo pio”.